

А почалося все з неправильно набраного номера, трьох телефонних гудків гупої ночі й голосу на іншому кінці дроту, який звернувся не до нього. Потім, значно пізніше, коли він нарешті обдумав усе, що сталося, то дійшов висновку: немає у світі нічого справжнього, крім випадковості. Але то значно пізніше. Спочатку були тільки ця подія і її наслідки. Питання не в тому, чи могло все скластися інакше, а чи перші ж слова з вуст незнайомця визначили подальший хід історії. Питання в історії, а чи є у ній сенс – це не самій історії сповіщати.

Що ж до самого Квінна, то в нас немає потреби на ньому зупинятися. Хто він такий, звідки, чим займається – не має значення. Нам, скажімо, відомо, що йому на той час виповнилося 35 років. Відомо, що колись він був чоловіком і батьком, але його дружина та син загинули. Нам також відомо, що він писав книжки. Якщо точніше, відомо, що він писав детективи, які виходили під псевдонімом «Вільям Вілсон». Він клепає десь по книжці за рік, що давало змогу скромно

жити у маленькій нью-йоркській квартирці. А що на роман ішло не більше п'яти-шести місяців, то рештою часу порядкував, як заманеться. Він багато читав, розглядав картини, ходив у кіно. Влітку дивився по телевізору бейсбол; взимку ходив слухати оперу. Утім, понад усе він любив гуляти. І в дощ, і в сніг, і у спеку, і у студінь він майже щодня виходив із квартири повештатися містом – без конкретного пункту призначення, просто йшов, куди ноги несуть.

Нью-Йорк – невичерпний простір, лабіринт нескінченних переходів, і хай як далеко він заходив, хай як добре вивчав певні райони й вулиці, все одно весь час відчував, ніби опинився невідомо де, і то заблукав не лише в місті, а й у собі. Щоразу йому здавалося, що полишає себе й віддається рухові вулиць. Він звужувався до зрячого ока, що звільняло від обов'язку думати, а це дарувало децицю спокою, цілющу пустку всередині, якої не давали жодні інші засоби. Світ зовні, навколо, перед ним мінявся так швидко, що він просто не міг зосередитися ні на чому надовго. Найважливіше – це рухатися, переставляти ноги, дозволити собі скоритися ритму тіла. Для того, хто блукає безцільно, усі місця рівні, тож байдуже, де саме він перебуває. Під час найбільш вдалих прогулянок вдавалося відчутти, наче він не перебуває ніде. Урешті-решт, саме цього він і прагнув: не існувати ніде. Нью-Йорк – це й є мури «ніде», які він звів довкола себе, й він розумів, що більше ніколи не збирається полишати це місто.

У минулому Квінн мав амбіції. В юності видав кілька поетичних збірок, написав скількись п'єс і критичних нарисів, попрацював над перекладами. А потім доволі різко від усього відмовився. Друзям пояснив, що якась частина його особистості померла, й він не хоче, щоб та його й далі переслідувала. Це тоді він узяв псевдонім «Вільям Вілсон». Квінн перестав ототожнювати себе з тією частиною власного «я»,

що писала книжки; значною мірою, він і далі існував, але існував виключно для себе самого.

Він і далі писав, бо був певен, що нічого більше не вміє. Детективні романи виявилися слухним рішенням. Він без проблем вигадував належно заплутані сюжети й, часто всупереч собі, писав добре, ніби для цього й не треба доклада-ти зусиль. А що він не вважав себе автором написаного, то й не почувався відповідальним за власні твори, а отже, не відчував обов'язку їх захищати. Урешті-решт, Вільям Вілсон – вигадана постать, нехай породжена самим Квінном, але наділена незалежним життям. Квінн ставився до Вільяма Вілсона шанобливо, а часом і тепло, але ніколи не заходив аж так далеко, щоб із ним ототожнитися. Саме тому він і не розкривав псевдоніма. У нього був агент, якого він ніколи не бачив. Спілкувалися вони листами, для чого Квінн винайняв абонементну скриньку у поштовому відділенні. Те ж стосувалося й видавця, який виплачував Квіннові всі гонорари й роялті через агента. На книжках Вільяма Вілсона не було фотографії автора чи біографічної довідки. Вільяма Вілсона не було у бібліографічних довідниках, інтерв'ю він не давав, а на всі надіслані йому листи відповідав секретар агента. Наскільки Квінн знав, його таємниці ніхто не розкрив. Спочатку, коли його друзі тільки дізналися, що він покинув писати, то питали, як планує жити. Він усім говорив те саме: мовляв, дружина лишила у спадок певні кошти. Але насправді грошей у його дружини зроду не було. І насправді друзів у нього теж більше не було.

Відтоді минуло більше п'яти років. Про сина він думав дедалі менше, а нещодавно навіть зняв зі стіни портрет дружини. Час від часу згадувалося, як це – тримати на руках трирічного хлопчика, але це ані думкою не можна було назвати, ані навіть спогадом. Це – фізичне відчуття, над яким

Квінн не владний, відбиток минулого на його тілі. Але такі миті траплялися дедалі рідше, і Квіннові почало здаватися, що все змінюється. Він вже не хотів померти. Не можна сказати, наче він радів, що живий, але цей факт бодай перестав дратувати. Він живий, і цей наполегливий факт із часом його зацікавив, ніби йому вдалося пережити самого себе, ніби він, певною мірою, продовжив жити після смерті. Він почав вимикати світло перед сном і вже багато місяців не пам'ятав власних снів.

*

Стояла ніч. Квінн лежав у ліжку і палив, слухаючи, як дощ тарабанить у вікно. Він розмірковував, короткої прогулянки йому хотітиметься вранці чи довгої, й коли вщухне злива. Поруч на подушці лежав відкритий томик «Мандрів» Марко Поло сторінками донизу. Він закінчив роман Вільяма Вілсона два тижні тому й тепер лінкував. Оповідач, приватний детектив Макс Ворк, розкрив заплутаний злочин, був битий і кілька разів порятувався в останню мить; Квінн приломився. Ворк став Квіннові дуже близький. Вільям Вілсон лишався абстракцією, а ось Ворк поступово оживав. У тріаді особистостей, на яку перетворився Квінн, Вілсон слугував таким собі черевомовцем, сам Квінн – його маріонеткою, а Ворд – живильним голосом, що надавав цій афері сенсу. Вілсон – ілюзія, але виправдовує існування інших двох. Його не існує, але він – міст, який дозволяє Квіннові перенестися у Ворка. Ворк поволі став важливою частиною Квіннового життя, його братом, побратимом у самотності.

Квінн підняв книжку Марко Поло і знову перечитав першу сторінку. «Побачене ми опишемо як побачене, почуте –

як почуте, щоб наша книжка була точною хронікою, вільною від вигадок, нехай навіть наймізерніших. І той, хто прочитає цю книжку чи почує її, най не має ані найменших сумнівів: вона містить тільки щирю правду». І саме коли Квінн почав обдумувати ці речення, крутячи рішучі запевняння в голові, задзвонив телефон. Значно пізніше, коли він зумів відтворити в голові події тієї ночі, то згадав, що поглянув на годинник, відзначив, що вже по дванадцятій, і здивувався, хто це дзвонить йому о такій порі. Він подумав: найімовірніше, новини погані. Виліз із ліжка, голяка підійшов до телефона і відповів після другого дзвінка.

– Слухаю?

По той бік мовчали дуже довго, Квінну спершу навіть здалося, що співрозмовник поклав слухавку. А тоді, ніби дуже далеко, до нього долинув голос. Таких голосів він ще ніколи не чув: механічний і водночас сповнений почуттів, тихий, як шепіт, але при цьому цілком чутний, і такий рівний, що навіть незрозуміло, чоловік говорить чи жінка.

– Алло, – сказав голос.

– Хто це? – спитав Квінн.

– Алло, – повторив голос.

– Слухаю, – сказав Квінн. – Хто це?

– Це Пол Остер? – спитав голос. – Я хотів би поговорити з містером Полом Остером.

– Тут такий не живе.

– Пол Остер. Із детективного агентства Остера.

– Перепрошую, – сказав Квінн, – ви, мабуть, помилилися номером.

– Справа нагальна, – сказав голос.

– Нічим не можу допомогти, – сказав Квінн. – Немає тут ніякого Пола Остера.

– Ви не розумієте, – сказав голос, – час збігає.

— Тоді передзвоніть. Це — не детективне агентство.
І Квінн поклав слухавку. Він стояв на холодній підлозі й дивився вниз, на свої ступні, коліна, обвислий пеніс. Мимохіть пожалкував, що був зі співрозмовником такий різкий. Може, варто було підіграти. А що, як йому вдалося б вивідати щось про цю справу, а може, й чимось допомогти?
— Треба навчитися імпровізувати, — сказав він собі.

*

Квінн, як і більшість людей, майже нічого не знав про злочини. Ані він сам, ані ніхто з його знайомих ніколи нікого не вбивали й ніколи нічого не крали. Він жодного разу не був у поліцейському відділку, жодного разу не бачив приватного детектива, не розмовляв зі злочинцями. Усім своїм знанням він завдячував книжкам, фільмам і газетам. Утім, він не вважав, що це накладає певні обмеження. В історіях, які він писав, його цікавив не їхній зв'язок зі світом, а їхній зв'язок з іншими історіями. Квінн був ревним читачем детективів ще до того, як став Вільямом Вілсоном. Він усвідомлював, що більшість детективів кепсько написана й не витримує критики, але жанр усе одно вабив: роман мусив бути справді винятково паршивий, аби він його відклав. В інших жанрах Квінн був вимогливий до вузьколюбості, а детективи читав без розбору. Маючи відповідний настрій, міг заковтнути десять-дванадцять детективів поспіль. Коли його охоплював такий собі голод чи апетит на таке читиво, він не спинявся, аж доки не вдавалося насититися.

У детективах любив щедрість і ощадність засобів. У добродетективі немає зайвого — кожне речення, кожне слово не випадкове. Навіть випадкове потенційно може виявитися

важливим, а це те ж саме. Світ книжки оживає, вирує можливостями, таємницями й суперечностями. Оскільки кожне слово чи вчинок, навіть найбанальніша дрібничка, може вказувати на розгадку, нічого не можна оминати увагою. Усе важливе; центр книжки зміщується з кожною подією, що штовхає сюжет уперед. Отже, центр повсюдний, і доки книжка не закінчиться, визначити його неможливо.

Слідчий просувається трясовиною речей і подій, виглядаючи та вишукуючи думку чи подробицю, яка все поєднає і прояснить. По суті, письменник і детектив узаємозамінні. Читач бачить світ очима детектива й мовби вперше відчуває, як множаться деталі. Він стає свідомий речей навколо, й ті починають промовляти до нього. Завдяки новонабутій уважності читач може надати їм сенсу, що не зводиться до самого факту їхнього існування. Невипадково слово «детектив» починається із частки «де?» — де ж у тілі живої особистості сховано зерня життя? Чи ось «нишпорка», «вивідач»: це письменник нишпорить у світі поглядом, вимагаючи, щоб той дав себе звідати. Уже п'ять років Квінн жив у лабетах цієї мовної гри.

Він, звичайно, уже давно не думав про себе як про справжню особу. Якщо він і існує у світі, то хіба що опосередковано, через уявну постать Макса Ворка. Ось детектив, звичайно, мусить бути справжнім. Цього вимагає жанр. Собі Квінн дозволив зникнути, сховатися у власному химерному замкненому житті, а ось Ворк продовжував існувати у світі інших, і що більше Квінн віддалявся від реальності, то наполегливішою виглядала присутність Ворка. Квінн навіть у власній шкурі почувався не у своїй тарілці, а зухвалець Ворк по слово в кишеню не ліз і тримався, як удома, хай би де опинився. Те, що насилу давалося Квіннові, Ворк приймав як належне і прямував крізь хаос пригод з легкістю, ба навіть легковажністю, які незмінно вражали його творця.

Квінн не хотів бути Ворком чи навіть схожим на нього, але прикидався Ворком, коли писав книжки. Усвідомлення, що він здатен бути Ворком, бодай подумки, якби тільки цього хотів, додавало сили.

Тієї ночі Квінн, засинаючи, намагався уявити, що Ворк сказав би незнайомцеві по телефону. У сні, який згодом забув, він стріляв у голу білу стіну порожньої кімнати.

*

Наступної ночі дзвінок заскочив Квінна зненацька. Він вважав інцидент вичерпаним і не чекав, що незнайомиць зателефонує ще раз. І то саме тоді, коли він пнув на унітазі. Дзвінок пролунав трохи пізніше, ніж минулої ночі, десь хвилин за десять-дванадцять по першій. Квінн дочитав до розділу, де Марко Поло описував подорож від Пекіна до Амоя, й навіть у туалеті розкрита книжка лежала в нього на колінах. Дзвінок його роздратував. Щоб відповісти швидко, йому довелося б устати, не підтершись, а він не хотів розгублювати квартиру у такому вигляді. А з іншого боку, якщо він завершить почате у нормальному темпі, то не встигне взяти слухавку. Попри це, підводиться Квіннові не хотілося. Телефон не належав до його улюблених предметів, і він не раз подумував його позбутися. Понад усе він не любив його тиранію. Телефон не просто відривав від інших справ: Квінн ще й незмінно корився його наказам. Цього разу він вирішив затятися. До третього дзвінка його кишківник спорожнів. До четвертого він устиг підтертися. До п'ятого підтягнув штани, вийшов із туалету і спокійно перетнув квартиру. Він відповів на шостому дзвінку, але по той бік нікого не було. Незнайомиць поклав слухавку.

*

Наступної ночі він підготувався: витягнувся на ліжку, розгорнув «Спортивні новини» і став чекати на третій дзвінок незнайомця. Час від часу нерви брали гору, він вставав і починав крокувати квартирою. Поставив платівку – Гайднову оперу «Il Mondo della Luna» – і прослухав від початку до кінця. Він чекав і чекав. О пів на третю нарешті здався і заснув.

Він чекав і наступної ночі, і наступної по тому. А коли вже вирішив, що помилявся у всіх припущеннях, і був готовий облишити цей задум, телефон задзвонив знову. Було 19 травня. Дату він запам'ятав, бо це річниця шлюбу його батьків, чи то пак, була б річниця, якби батьки досі жили. Мати колись сказала, що його зачато у першу шлюбну ніч. Цей факт – те, що він знає, коли почалося його існування – тишив Квінна, і врешті він потай почав святкувати день народження саме того дня. Година була раніша, ніж інших ночей – не пробило ще й одинадцятої – тож, тягнучись до слухавки, він думав, що дзвонить хтось інший.

– Алло? – сказав він.

Знов-таки, по той бік слухавки панувала тиша. Квінн одразу зрозумів, що це – той самий незнайомиць.

– Алло? – повторив він. – Чим можу допомогти?

– Так, – нарешті сказав голос. Той же механічний шепіт, той же розпачливий тон. – Так. Зараз потрібно. Без зволікань.

– Що потрібно?

– Поговорити. Просто зараз. Поговорити просто зараз. Так.

– І з ким ви хочете поговорити?

– Незмінно з тим же чоловіком. Із Остером. Тим, хто називається Полом Остером.